

PSIHOMOTRICITATE: PERSPECTIVE DE APLICARE ÎN ABORDAREA COPILOR DE VÂRSTĂ PREȘCOLARĂ

ANTOCI Diana,

dr. conf. univ., Catedra Psihopedagogie și Educația Preșcolară, UST

ISAC Olga,

masteranda la programul Psihologie și Consiliere educațională, Catedra PEP, UST

Summary

Through this article we have tried to examine various scientific approaches in order to conceptualize and establish the evolution of psychomotricity in dealing with problems of education system. The purpose of the theoretical study is to analyze the scientific positions in order to interpret and apply the concept of psychomotricity, to determine the transformations over the years and the importance it has for the integral education of the child. Finally, a thorough and in-depth examination of the sources highlighted the advantages and benefits of psychomotricity for the global development of the child, identifying the prospects for developing the concept of psychomotricity in addressing preschool children and other participants in the educational process. Especially for formation and qualitative dynamic transformation of the personality.

Keywords: *psychomotricity, guided psychomotricity, experimental psychomotricity, global development, action fantasies, active education, prevention, re-education.*

Rezumat

Prin prezentul articol am încercat să examinăm diverse abordări științifice în vederea conceptualizării și stabilirii evoluției psihomotricității în tratarea unor probleme din sistemul educației. Scopul studiului teoretic constă în analiza pozițiilor științifice în vederea interpretării și aplicării conceptului de psihomotricitate, determinării transformărilor pe parcursul anilor și importanței ce o are pentru educația integră a copilului. În final, examinarea amănunțită și aprofundată a surselor a permis evidențierea avantajelor și beneficiilor, pe care le oferă psihomotricitatea pentru dezvoltarea globală a copilului, identificarea perspectivelor dezvoltării conceptului de psihomotricitate în privința abordării copiilor de vârstă preșcolară și celorlalți participanți în cadrul procesului educațional care ține de formare și transformare dinamică calitativă a personalității.

Cuvinte-cheie: *psihomotricitate, psihomotricitate dirijată, psihomotricitate experimentală, dezvoltare globală, fantezmele de acțiune, educație activă, prevenire, reeducare.*

Introducere. În țările Europene (Belgia, Franța, Spania, Olanda, Danemarca etc.) și în unele țări din America Latină, psihomotricitatea a devenit un obiect de cercetare, care, prin urmare, a provocat schimbări în abordarea și educația copiilor de vârstă preșcolară, consolidând mai multe direcții de educație și formare personală, oferind, totodată, un câmp larg pentru instruirea specialiștilor în acest domeniu. Unii autori francezi au dezvoltat conceptul psihomotricității dintr-o perspectivă mai largă și mai profundă cu o posibilă aplicabilitate și în sistemul educației, și în terapia infantilă, ceea ce a permis cadrelor didactice și specialiștilor în domeniul libertatea de a folosi diverse tehnologii în elaborarea, experimentarea și determinarea propriului stil educațional eficient pentru soluționarea problemelor în domeniul pedagogiei.

Punctul de reper în psihomotricitate constituie relațiile strânse între corp, emoție și gândire, ce stabilește o relație permanentă vitală, care reprezintă relația dintre somatic și psihic. Într-un mod eficient, cultura psihanalitică vine în ajutor, fiind un mijloc important de a descoperi trecutul unei istorii relaționale pe care îl are copilul prin prezent, ceea ce se evidențiază prin mijlocul expresivității sale motrice, devenind astfel, un pas obligatoriu pentru o investigație, cercetare și

implimentare. În Republica Moldova, acest subiect ar trebui să fie abordat în mod special în instituțiile preșcolare, unde *psihomotricitatea* ar putea fi privită ca un instrument efectiv și complex în educația preșcolară.

Conceptul psihomotricității. Începând cu sfârșitul sec. XIX și până în prezent, termenul *psihomotricitate*, a suferit multe schimbări în conceptualizare. Aspectul conceptual a inhibat diferite influențe din medicină, psihologie și pedagogie [3, p.1-4].

Mulți autori au încercat să definească construcția psihomotricității, de-a lungul anilor, dar nu au ajuns la un consens, deoarece acesta depinde de specificul abordării analitice și sintetice realizate de fiecare specialist sau școala teoretică, punând un accent mai mare la un aspect sau altul, care configurează sensul psihomotricității.

Prima dată întâlnim termenul de „psihomotricitate” la Ernest Dupré în 1920, care a observat în studiile sale, din domeniul psihopatologiei, coexistența relației dintre slăbiciunea mentală cu slăbiciunea motorie [apud. 11, p.212].

În aceeași perioadă, Henry Wallon (1925), în lucrarea sa „Fonctions psychomotrices et troubles du comportement”, a precizat importanța dezvoltării emoționale a ființelor umane și leagă sfera emoțională cu motricitatea, deoarece reprezintă relația individului cu mediul și cu ceilalți. Psihologia pediatrică a lui Henry Wallon a furnizat ideea de unitate funcțională și biologică a persoanei, luând psihicul și motricitatea nu ca două domenii diferite, ci ca o globalitate a ființei, înaintea relației cu lumea exterioară [apud 11, p.212; 5, p.21]. Astfel, globalitatea fiind maximul său exponent, deoarece manifestă acțiunea cu dimensiunile somatice, cognitive și afective, ale căror efecte determină organizarea unei structuri psihomotorii, pentru a fi conștient de propriul corp, controlul echilibrului și controlul postural.

La rândul său, Georges Heuyer, discipolul lui Ernest Dupré, a reluat termenul de psihomotricitate pentru a scoate în evidență relația strânsă între dezvoltarea motricității, inteligenței și afectivității. În 1948, devenind primul titular al unei catedre de psihiatrie pentru copii, iar de acolo a dat un impuls deosebit metodelor de reabilitare pentru copiii cu probleme, subliniind astfel importanța educației psihomotorii, alături de instrucțiunile pedagogice particulare pentru copii cu dizabilități intelectuale [apud 5, p.21].

În 1978, Joël Defontaine a definit *psihomotricitatea* ca fiind cea care poate fi schematizată între corp, spațiu și timp. Pentru a înțelege această definiție, este necesar să fie definite cele două părți care o constituie: psihicul și motricitatea [7].

Cel care a vorbit despre inteligența senzomotorie în primii ani de viață, afirmând că prin aspectul motor are loc construcția inteligenței, a fost Jean Piaget în 1971. El a susținut că din posibilitățile sale motrice, copilul are legătură cu mediul și cu corpul celuilalt. Sub aceste afirmații J. Piaget recunoaște, că prin activitatea corporală se ajunge la somatognozie, adică la cunoașterea și

gestionarea propriului corp, referindu-se la spațiu și timp, ca două elemente esențiale în acest proces [apud 13, p.14-22].

O perspectivă mai psihologică și cu o bază neurologică mai fundamentală a adus-o Pedro Martínez López și Juan Antonio G. Núñez (1978): „Am putea defini psihomotricitatea ca o concepție a dezvoltării, conform căreia se consideră că există o identitate între funcțiile neuromotorii ale organismului și funcțiile sale psihice” [apud 11, p.216-217].

Psihomotricitatea este o direcție care contemplă ființa umană dintr-o perspectivă integrală, luând în considerare aspectele emoționale, motorii și cognitive. Adică urmărește dezvoltarea globală a individului, luând corpul și mișcarea ca punct de plecare pentru a ajunge la maturizarea funcțiilor neurologice și dobândirea proceselor cognitive, de la cel mai simplu, la cel mai complex, toate acestea acoperite cu un conținut emoțional, bazat pe intenție, motivație și relația cu celălalt [8]. Astfel, psihomotricitatea joacă un rol decisiv în pregătirea și educarea psihicului copilului, se înfocă asupra educației copilului într-un aspect global, unde formarea mișcării generează funcțiile inteligenței.

Psihanaliza, la fel a adus câteva contribuții care au ajutat la interpretarea fenomenelor psihomotorii ale copiilor, Sigmund Freud (1976) fiind reprezentantul acesteia, efectuând studii multiple, unde a descris importanța vieții fantasmatică în dezvoltarea psihoafectivă a copilului. Pentru a clarifica termenul „viață-fantasmatică”, se face referire la Bernard Aucouturier (2004), care vorbește despre „Fantasmele de acțiune” în psihomotricitate: o reprezentare inconștientă a acțiunii copilului, având dorința și plăcere de a recupera obiectul și de a acționa asupra lui” [1].

Putem zice că *Psihomotricitatea* indică relația strânsă dintre psihic și fizic, depășind purul biomecanic și intervenind în procesele de dezvoltare globală a ființei umane. După cum afirmă Pablo Bottini (2000): „Psihomotricitatea nu se referă la mișcarea umană în sine, ci la înțelegerea mișcării ca factor de dezvoltare și de exprimare a individului” [apud 5, p.20-25].

Analizând expunerile diferitor autori despre psihomotricitate și rolul acesteia în dezvoltarea și educarea copilului preșcolar, astfel, putem sublinia trei curente în educația psihomotorie care se nasc din educația fizică: modelul psiho-kinetic, educația motorie psihopedagogică și educația experimentală/trăită (prin experiențe corporale), care sunt descrise mai jos [9].

Din perspectiva educației fizice găsim definiția lui Louis Picq și Pierre Vayer (1977): „Educația psihomotorie este o educație psihologică și pedagogică care folosește mijloacele educației fizice pentru a normaliza sau îmbunătăți comportamentul copilului” [apud 9; 14].

Psihomotricitatea constituie o direcție de educare care pornește de la corp, deoarece în el se află originea și începutul tuturor cunoștințelor. În această privință, Pierre Vayer [14] spune: „Nu numai corpul este originea tuturor cunoștințelor, dar este și mijlocul relației și al comunicării cu lumea exterioară”. Louis Picq și Pierre Vayer concentrează acest curent într-o direcție

psihopedagogică, care acordă o importanță fundamentală organizării schemei corpului, conștiinței și controlului postural, în cadrul unei acțiuni pedagogice, centrat pe acțiunea motorie și pe relația dintre „eu” și „lumea exterioară” [apud 9; 14].

Educația psihomotorie a acestui curent își atinge maturitatea cu propriile metode, tehnici și obiective ca activitate educativă originală. Acest curent pornește de la problemele și dificultățile fiecărui subiect, dar are patru caracteristici fundamentale:

1. Procesele psihobiologice, evolutive, psihologice și neurologice ale copilului.
2. Copilul este un întreg global.
3. Își propune să refacă etapele pierdute ale dezvoltării sale și ale evoluției psihomotorii.
4. Obiectivele sale fiind: normalizarea sau îmbunătățirea comportamentului general și facilitarea învățării școlare.

Psihologul și kinesiologul francez, Jean Le Boulch abandonează ideea unei educații fizice bazată doar pe dezvoltarea corpului printr-o tehnică sportivă, începând interesul său pentru psihokinetică sau cum îl definește autorul „știința mișcării aplicată dezvoltării persoanei”. Jean Le Boulch [apud 10; apud 12, p.221] pornește de la ipoteza că mișcarea este vitală pentru dezvoltarea ființei umane, de aceea, această știință nu se concentrează pe reflectarea mișcării, dar pe aplicarea ei în întreaga formare a persoanei și de aici autorul observă mișcarea, din perspectiva educației, autorul se concentrează asupra acestei concepții și contribuie cu multe postulate la studiul mișcării în domeniul științelor educaționale.

André Lapiere și Bernard Aucouturier în anii șaptezeci ai secolului trecut, în lucrările lor au început o nouă abordare a psihomotricității, din perspectiva psihanalitică, bazată pe o activitatea motorie spontană. André Lapiere și Bernard Aucouturier propun un tip de educație care se naște din experiență, cu o bază neurofiziologică și psihologică, care va oferi o alternativă la actuala educație instrumentalizată: tehnica psihomotorie, care nu este o metodă, ci o pedagogie experimentată, o pedagogie a descoperirii [apud.5, p.23].

În domeniul educațional, André Lapiere și Bernard Aucouturier decid să exploreze alte posibilități educaționale care le îmbunătățesc postulatele. Este vorba în special de aspectul emoțional și afectiv al anumitor situații contrastante, cu tot simbolismul care le este propriu, nu mai este vorba despre dobândirea de cunoștințe, despre „modul de a avea”, ci despre posibilitățile copilului a „modului de a fi”. Astăzi există o schimbare totală a focalizării, o schimbare de orientare, care modifică total întreaga problemă a educației [apud.6, p.68]

Acesta este motivul pentru care se propune o abordare a psihomotricității prin sensul trăirii experiențelor, nu prin dirijarea totală a acțiunilor copilului, este acolo unde se naște psihomotricitatea experimentală sau numită și cea trăită, care introduce corpul ca instrument

experiențial și, de asemenea, afectiv și simbolic, atât la nivel conștient, cât și inconștient, pretinzând astfel, că ajunge să aibă copilul o organizare rațională și expresivă.

Acest curent a psihomotricității nu se limitează la situații specifice, cum ar fi educație sau terapie, domeniul său este foarte larg, deoarece este deschis la experiențele relației umane. Acesta este motivul pentru care se evidențiază trei caracteristici care sunt preluate de la Medina Rivas și Gil Madrona (2003) [apud 6, p.69]:

1. Relația mamă-copil sau tată-copil și dificultățile acestora.
2. Proiecții inconștiente și repercusiunile lor asupra vieții copilului.
3. Utilizarea psihomotricității ca rol important în prevenirea problemelor și stabilirea echilibrului mental la copii.

În timp ce psihomotriciștii francezi erau aproape exclusiv interesați de practicile educaționale și de reeducare, concepțiile anglo-saxone și ruse s-au concentrat mai mult pe importanța planului științific a psihomotricității. Maldonado Maria A. (2008), a evidențiat unele lucrări precum cea a lui (Cratty B., Bernstein N.A., Luria A.R., Guilford J.P.) [5, p.22] care au studiat dezvoltarea perceptiv-motorie și relațiile sale cu procesul educațional, reglarea și coordonarea mișcării și implicațiile sale în învățare, mecanismele de reglare a acțiunii prin limbaj, modelul factorial de inteligență umană în care se integrează date motorii și psihomotorii.

În Germania, psihomotricitatea ca atare, cu acest nume nu există. Se vorbește despre o disciplină științifică legată de științele educației fizice și sportului, numită *motologie*. Motologia încearcă să fie o știință a mișcării în care converge pedagogia, psihologia și medicina și își are aplicarea în domeniul educațional (pedagogia motorie) și în reabilitare (terapia motorie). Această evoluție se extinde în aria sa de influență și în țări precum Olanda, Austria, Belgia ș.a. În prezent, germanii și-au omologat motologia cu Psihomotricitatea din Franța și Spania (psicomotorik). În acest fel, la inițiativa Germaniei, a apărut Forumul European pentru psihomotricitate.

Statutul psihomotricității în Europa și în celelalte continente, este foarte inegal. În prezent, se evidențiază două curente sau modele de intervenție psihomotrică: modelul *cognitiv* care este foarte răspândit la noi în Republica Moldova și modelul *experimental*, mai puțin cunoscut de care vorbesc autorii francezi Bernard Aucouturier și André Lappiere [1].

Psihomotricitatea prin modelul cognitiv, se concentrează mai mult pe aspectele motorii și cognitive, centrându-se fundamental asupra trei zone sau conținuturi psihomotorii: schema corporală, schema spațială și schema temporală. Modelul experimental de intervenție pune mai mare accentul pe aspectele socio-afective, centrându-se asupra parametrilor distincți ce pune în relație copilul cu: corpul său, spațiul, obiectele, cu ceilalți și folosirea limbajului.

Concluzie. Toate aceste modele, propuse de teoreticienii psihomotricității expuse de-a lungul anilor și care continuă să ne invadeze cu noi idei în educație, ne oferă în prezent posibilități

multiple de a fi aplicate cu scop educativ sau terapeutic și ne ajută să înțelegem mai bine rolul psihomotricității în dezvoltarea și educarea copiilor preșcolari, astfel dând copilului oportunitatea de a-și manifesta identitatea personală prin joc, mișcare, comunicare, manifestarea empatiei și stimei de sine. Aceste procedee profesionale aplicate de specialiștii nominalizați mai sus, înlesnesc socializarea copilului, fără de care nu poate să fie realizată cunoașterea de sine și descoperirea relațiilor cu semenii, cele două aspecte ce stau la bază unei construcții a personalității integrale. Toate aceste resurse trebuie să ne ajute să creștem cetățeni responsabili, integrați în societate, iar procesul de aplicare a psihomotricității în instituțiile preșcolare necesită o revizuire și implementare, pentru a răspunde la schimbările și provocările actuale din educație.

Psihomotricitatea trebuie să fie tratată ca o educație de bază în formarea integrală a copilului, ca un mijloc de automanifestare ce dă prioritate expresivității non-verbale în perioada evolutivă concretă, începând cu primele luni până la 7-8 ani de vârstă [10].

Modelele practice aplicative a psihomotricității descrise de autorii francezi, care s-au dezvoltat de-a lungul anilor, se caracterizează printr-o practică dinamică psihologică și de tip umanist, care de peste treizeci de ani au construit și au îmbogățit de mulți profesioniști prin investigările sale și referințe teoretice, noi strategii de ajutor precum proiectează Bernard Aucouturier și ASEFOP (Asociația Școlii de Formare în Practica Psihomotorie).

Psihomotricitatea pe care o putem desfășura astăzi într-o instituție, trebuie să aibă o direcție de prevenire și educație. Se insistă la termenul de „prevenire”, ce poate ajuta să prevenim un anumit număr de dificultăți comportamentale, de învățare, întrucât este o practică non-directivă, unde adultul ce intervine poate observa cu strategiile sale pedagogice la copii, în momente de expresivitate intensă și spontană, trăită prin joc, într-un ambient securizat, începând cu dimensiunea plăcerii senzomotorii, expresivitatea emoțiilor și dinamica fantasmatică și imaginară ce îl acompaniază pe copil. Intervenția prin psihomotricitate în acest context va favoriza înlăturarea dificultăților și blocurilor, ajutându-l pe copil să fie o ființă comunicativă. În contextul terapeutic, psihomotricitatea abordează dificultățile și impedimentele care nu permit această dezvoltare armonică a copilului [2].

Din perspectiva școlii Practica Psihomotorie lui Bernard Aucouturier (PPA), psihomotricitatea este o activitate care propune copilului exprimarea sa, prin jocul său spontan. Jocul spontan care este uniunea permanentă care există între senzații, tonicitate, emoțiile și gândirea inconștientă. Jocul este tot ce permite copilului să se pună în relație cu sine și cu lumea exterioară. Psihomotricitatea permite copilului să trăiască jocul spontan ca un proces de securitate, acest proces de securitate este fundamental pentru că se bazează pe *plăcerea de actua* și *plăcerea de a trăi* jocul, deci, este un proces ce securizează copilul pentru că baza este plăcerea, care îi va atenua tensiunile corporale și tensiunile psihice.

Bibliografie:

1. Aucouturier, B. *Los fantasmas de acción, y la practica psicomotriz*. Barcelona: Ed. Graó. 2004. 280p.
 2. Arnaiz, P.S., Rabadan, M.M., Vives, I.P. *La psicomotricidad en la escuela: una practica preventive y educativa*. Barcelona: Ed.Aljibe. 2008. 161p.
 3. Berruezo, P.P.A. *El contenido de la Psicomotricidad*. Universidad de Murcia. Murcia, 2003. Disponibil: <https://www.um.es/cursos/promoedu/psicomotricidad/2005/material/contenidos-psicomotricidad-texto.pdf> [citat: 21.08.2020].
 4. Bruner, J. S. *El juego: un contexto de desarrollo y aprendizaje*. 2011. Disponibil: www.micentroeducativo.pe/2011/docente/fileproject/file_docentes/22bi_3e30af.docx.
 5. Bernaldo de Quirós, M.A. *Psihomotricidad. Guia de evaluacion e intervencion*. Madrid: Ed. Piramide, 2012. 220p.
 6. Cardinal, D. R. *Proyecto Pedagógico. Cuerpo, emoción y movimiento en armonía: la práctica psicomotriz de Bernard Aucouturier, implementada en la escuela maternal de la universidad pedagógica nacional*. Bogotá, 2019. Disponibil: <http://repository.pedagogica.edu.co/bitstream/handle/20.500.12209/10261/TE-23246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
 7. Defontaine, J. *Manual de reeducación psicomotriz (primer año)*. Barcelona: Ed.Médica-Técnica, 1978. 331p.
 8. Díaz, N. *Fantasia en movimiento: juegos y actividades para el desarrollo psicomotor*. Barcelona: Ed. Limusa. 2006. 122p.
 9. Garcia, G.O. Paz Lugo, P. *Situación actual de la Psicomotricidad en la Etapa de Educación Infantil en España*. Universidad Internacional de la Rioja. Facultad de la Educación. Alicante. 2013. 80p.
 10. Luz, E.G. C. *Cuatro hermenéuticas de la educación física en colombia*. Disponibil:http://viref.udea.edu.co/contenido/publicaciones/memorias_expo/educacion_fisica/cuatro.pdf [citat: 20.08.2020].
 11. Muntaner, J. J. La educación psicomotriz: concepto y concepciones de la psicomotricidad. Educación Cultura: *Revista mallorquina de Pedagogía*. 1986. pp.209-229. Disponibil: <https://www.raco.cat/index.php/EducacioCultura/article/viewFile/70218/96380> [citat: 14.08.2020].
 12. Muñoz P., Zorrilla Silvestre, J. L. *Los efectos de la psicomotricidad en educación infantil*. *Repositori Institucional de la Universitat Jaume I*. Castelló. 2016. 31p.
 13. Mareş, G. *Psihologia activităților motrice*. Bacău. P.61. Disponibil: <http://cadredidactice.ub.ro/maresgabriel/files/2012/01/psihologia-activitatilor-motrice.pdf> [citat: 21.08.2020]
 14. Vayer, P. *El diálogo corporal (acción educativa en el niño de 2 a 5 años): educación psicomotriz*. Barcelona: Ed. Científico-médica. 1977. 212p.
-